

УДК 821.111(73)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.31.18>

Світлана Чернишова, канд. філол. наук, доц., докторант

ORCID: 0000-0003-0284-2001

e-mail: sveta.chernyshova@gmail.com

Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕТРОСПЕКТИВНОЇ НАРАЦІЇ В РОМАНІ ДІНИ НАЙЄРІ "ПРИТУЛОК"

Міграційні процеси кінця ХХ – початку ХХІ ст. набули нового характеру та змісту. Нині у зв'язку з глобалізацією як економіки, так і культури іммігранти мають можливість перебувати у віртуальному полі вимушено покинутих країн. Цей факт змінює характер адаптації й позиціювання чужинців. Однак, одвічні питання самовизначення в реаліях нової країни проживання не полишають переміщених осіб. У романах, що написані на початку ХХІ ст., питання приналежності до і залежності від великих наративів нації, традиції, раси й етносу набувають нового значення. Їхнє осмислення змінюється: відмова від рідної спадщини на користь нових набутих культурних практик поступається місцем укладанню формату ідентичності, який охоплює різні парадигми й історії, що не конфліктують між собою, а доповнюють одні одних.

Глобалізація та віртуальна культура сприяли тому, що самість іммігранта як загалом, так і в фікційному світі зокрема набула нового осмислення. Нині традиційне протистояння свій / чужий поступається місцем діалогу. Чужинець іде до своєї нової сутності через поєднання і примирення в собі кількох культур. Стверджується, що потреба повертатися до свого минулого і витлумачувати його знову під іншим кутом, реалізована у процесі ретроспективної нарації, становить домінуючу рису сучасних міграційних романів.

У фокусі уваги цієї статті роман сучасної ірано-американської письменниці Діни Найєрі "Притулок". Логіка наукового дослідження ґрунтується на теоретичних здобутках дослідників імміграції, наративної ідентичності, ретроспективної нарації. Остання має особливе значення для порозуміння між минулим і сучасним іммігранта. Через неодноразове переживання минулого в теперішньому відбувається процес об'єднання різних пластів пам'яті, від яких головна героїня роману прагнула відмовитися. Нілу, яка дитиною переїхала з матір'ю і братом до США, під час зустрічей із батьком поступово розуміє, що її минуле – невід'ємна частина сучасного. Зрештою, її ідентичність закорінена в іранському просторі, що набуває символічного значення як точка відліку складного пошуку себе у світі. Основний зміст спогадів головної героїні роману становлять зустрічі з батьком. Нілу переосмислює їхнє значення в момент ідентичнісної кризи. Порозуміння з батьком засвідчує її примирення з іранським минулим і його засвоєння.

Ключові слова: ідентичність іммігрантів, ретроспекція, пласти минулого, психо-емоційна динаміка зустрічей, Діна Найєрі, роман "Притулок".

Вступ. Темпоральність і часові пласти набувають особливого значення в міграційних романах. Очевидно, що минуле і його безнастанне проживання визначальні для іммігрантської самості. У рефлексивній зверненості до минулого чужинці вибудовують свій діалог зі світом. Географічне дистанціювання дає можливість іммігрантам поглянути з іншої перспективи на прожиті життя. Фізичний простір чужини функціонує для переселенців символічним простором, де відбувається заглиблення у пережите. З огляду на зверненість вигнанців у минуле ретроспективна нарація становить одну з домінуючих рис міграційних романів. Варто зазначити, що характер такої ретроспекції неоднозначний, тобто з часом ставлення до пережитого, емоційна заостреність і чутливість до нього змінюються меланхолією, а далі і засвоєнням того, що спочатку навмисно витіснялося чи сприймалося як менш важливе. Увага цієї статті зосереджена на аналізі психоемоційної динаміки ретроспективної оповіді в романі Діни Найєрі "Притулок".

Методологія дослідження. Теоретичною основою статті є праці, що належать до корпусу студій міграції та ідентичності, а саме З. Баумана [2,3], М. Агієра [1], Р. Махалінгама [4], К. Суарез-Орозко [12]. Зокрема, засновкове для нашого дослідження твердження М. Агієра про етапи адаптації іммігрантів. У роздумах про досвід вигнанців він виокремлює три стадії: перша – стадія руйнування, що полягає у прагненні мігрантів покінчити з минулим, заперечити все попереднє життя. Другий етап – усамітнення, час, коли чужинець розпізнає іншу культуру, інший досвід життя й аналізує кожен крок свого перебування. Це час мовчання і спостереження. І нарешті, останній період – період діяльності й інтеграції в нові реалії життя. Відповідно до цих етапів ініціації чужинця змінюється і його ставлення до минулого. Важливе також питання взаємодії транскультурної та мігрантської ідентичності, що зокрема висвітлені у працях А. Маалуфа [9] та М. Епштейна [7].

Наступна методологічна складова статті уґрунтована на теоріях часу й оповіді. П. Рікер у праці "Час і наратив" [11] відмежував художню темпоральність від наукового розуміння часу. Філософ розмислював про суб'єктивний, психологічний час, присутній у художньому тексті, та стверджував, що пригадування і спогади звільняють нарацію з-під влади хронологічного часу [дет. див. 11, с. 85]. Дослідник узяв до уваги розмисли Ж. Женета про романи М. Пруста і зазначав слушність думки про те, що час наративу варто розуміти не як його темпоральність, а як темпоральність процесу оповіді. Далі і Ж. Женетт, і П. Рікер наголошували на суперечності, що наявна між пригадуванням минулого як воно було і сприйняттям його з перспективи часу [дет. див. 11, с. 93]. Отож, напруга, що виникає між часом втраченим і віднайденим знову, визначає сутність наративу і дає йому владу над категорією часу. Так само Моніка Флудернік стверджує, що традиційно ми сприймаємо час як вимірюваний і послідовний, проте в контексті художньої літератури наративна темпоральність представлена як поєднання різноманітних часових пластів. Когнітивний порядок темпоральності уґрунтований не на хронологічному ланцюзі подій, а "на холістичних структурах наративного сприйняття" [8, с. 119]. Дослідниця розвиває напрям "природної наратології", що, за її словами, базується на досвіді. Розуміння художнього наративу як життєвого досвіду персонажа чи оповідача, як осягнення ними значимості цього досвіду має безпосередній стосунок до темпоральної організації художнього тексту. М. Флудернік наголошує: "Основа досвіду охоплює також темпоральну ре-інтерпретацію наративу, яку перед тим я визначила як когнітивний порядок темпоральності" [8, с. 120–121].

М. Флудернік, проаналізувавши переходи від теперішнього часу до минулого, у художніх текстах виокремлює момент, що стосується рефлексивного типу нарації; такий зсув часу необхідний для осмислення ситуації

теперішнього. Ця позиція важлива для нашого дослідження, мета якого визначити значення ретроспекції для конструювання ідентичності іммігранта. Думка про важливість дистанційованого осмислення минулого для самовизначення персонажа в теперішньому озвучена П. Рікером, який наголошував на емоційній значимості подій минулого для персонажа. Минуле персонажа, описане ним, містить багаж емоційного досвіду, а не просто фактографічні дані для сюжету. Крім того, такий емоційний досвід залучає читача до співпереживання подій. Об'єктивність минулого за межею осягнення, залишається хіба емоційний досвід для рефлексивного споглядання та пережиття. Як зазначав Ж. Делез: "марно намагатися відокремити минуле від моментів сучасного, що тримають його у пастиці, це або теперішнє, яке було, або те, що зараз розуміється як минуле" [6, с. 81]. Зі свого боку, Марк Кюррі пише: "минуле існує в людській свідомості лише як теперішність минулого" [5, с. 69].

Результати дослідження. Роман "Притулок" Діни Найєрі, сучасної ірано-американської письменниці, містить багато автобіографічних моментів. В основі сюжету – доля іранської родини Хаміді. За часів Ісламської республіки мама, Парі, стає послідовницею християнства і, відповідно, її життя перебуває під постійною загрозою. Зрештою жінка з дітьми вирішує покинути Іран. Спочатку сім'я зупиняється в Італії, а згодом емігрує до США. Батько ж, лікар Хаміді, залишився в Ірані, але час до часу відвідує родину в різних місцях (Оклахома Сіті, Лондон, Мадрид, Стамбул та Амстердам). Такі зустрічі особливо значимі для доньки, Нілу, та батька. У процесі розмов між ними напруга і заперечення з боку доньки поступово змінюються розумінням і визнанням. Повторне проживання нею усіх цих зустрічей становить основний шлях до її транскультурного самовизначення. Як слушно зазначає М. Епштейн: "...транскультурна особистість визнає власну закоринність у певній культурі, але не прив'язується до неї" [7, с. 346].

Головним чином сюжет роману зосереджений у двох локусах: Ісфагані (Іран), де лікар Хаміді намагається побороти свою залежність від вживання опіуму, та Амстердамі, де його донька викладає антропологію в університеті. Нарація ведеться від першої і третьої особи. Цей момент значимий для розуміння наративної ідентичності Нілу. Її теперішнє життя описано від третьої особи, а минуле – від першої. Ці наративні коливання імплікують невизначеність ідентичності персонажа, і зрештою вся дієгега твору спрямована на розв'язання напруги між колишньою Нілу та сучасною. Зустрічі з батьком – це примирення з минулим і засвоєння його як валідного досвіду. Важливо відзначити, що спогади про моменти з минулого переповнюють Нілу в час її моральної та ідентичної кризи. Начебто успішна американка, з дипломом престижного університету, викладачка та дослідниця, раптом усвідомлює, що чогось все-таки бракує їй у житті. Випадково вона знайомиться з іммігрантами та біженцями з Ірану, і з того часу пам'ять про минуле не дає їй спокою. Моральна трансформація Нілу розпочинається зі спогадів, які стають такими актуальними у її, здавалося б, бездоганному житті. Темпоральна дистанція між самістю як об'єктом нарації та самістю як суб'єктом спогаду увиразнює динаміку останнього. Через ретроспективний акт перетворення минулого на теперішнє відбувається осмислення ідентичності суб'єкта, інтеграція його різних досвідів у єдине ціле.

Перший спогад Нілу – про приїзд лікаря Хаміді до родини у США у 1993 р. після шестирічної розлуки. На той час мати з дітьми мешкала в Оклахома Сіті і переживала

стан, який М. Агієр визначає, як час тиші, мовчання і очікування. Вони вели спокійне життя в американській провінції. Надзвичайно обачна через своє непевне становище, жінка не дозволяла ні собі, ні дітям ніяких вчинків, які могли б скомпрометувати їх. Відповідно, Нілу пригадує, як намагалася виглядати і поводитися максимально по-американськи. І тому, коли батько повіз дітей у популярний парк розваг і без будь-якого комплексу меншвартості демонстрував свою інакшість, донька надзвичайно роздратовалася. Вона соромилася його надто екзотичного вбрання, його неправильної англійської, його коментарів на фарсі. Отож перша зустріч завершується ще більшою відстороненістю доньки від батька, який крім того роживає опіум і через це ледь не поставив під загрозу репутацію всієї родини.

Пірва, що утворилася між батьком і донькою, і її залягодження перебувають у головному фокусі роману. Відтак наступні зустрічі поступово змінюють психоемоційний фон їхніх відносин. Загалом перші відвідини батька стали відправною точкою, із якої й почалася подорож Нілу до себе, але це вона зрозуміла вже з перспективи часу, потрапивши до іммігрантської спільноти іранців в Амстердамі. Географія її зустрічей із батьком охоплює різні міста і зрештою завершується в Нідерландах, де примирення між ними символізує її визнання іранської самості. Наприкінці роману головна героїня поєднує в собі різні ідентичності, що лише доповнюють одна одну. Із цього приводу варто згадати роздум Аміна Маалуфа у праці "Заради ідентичності: насилля і необхідність приналежності": "У добу глобалізації та все швидшого змішування складників, що ми переживаємо сьогодні, необхідний новий концепт ідентичності, і при цьому дуже необхідний. Ми не можемо примушувати мільйони розгублених людей обирати між швидким набуттям нової ідентичності і втратою попередньої, між фундаменталізмом та дезінтеграцією" [9, с. 35]. Відповідно, проблема вибору має бути змінена на поєднання і синкретизм самоствей. Людина не повинна перебувати в ситуації зречення від минулого задля майбутнього. Водночас вона не має бути ув'язнена в минулому, у спадщині традиції. Визнання та засвоєння минулого як позитивного досвіду для майбутнього розвитку індивідуума становить один із найвагоміших моментів побудови чи то колективної, чи то індивідуальної самості. Така ж риторика властива роману Д. Найєрі, коли зрештою Нілу приймає свою множинну ідентичність.

Друга зустріч лікаря Хаміді й дітей відбулася в Лондоні 2001 р. На той момент Нілу щойно закінчила Єльський університет і вперше після переїзду до США покидала країну. Батько зняв дітям кімнату в готелі, а сам поселився у знайомих у передмісті Лондона. Після неприємної розлуки у США Нілу почувалася напруженою щодо батька і його поведінки. У Лондоні донька зауважує, що батько сильно постарів; вона помічає його сиві вуса, хвору спину, старомодні окуляри тощо. Важливий той момент, що у спогадах про перебування у столиці Великої Британії вона усвідомлює, що оцінювала батька з позиції двадцятидворічної дівчини. Цей момент важливий як прояв подвійного сприйняття події: тоді й тепер. Суб'єктність Нілу в часі нарації та її суб'єктність у наративному часі – це дві різні суб'єктності, які не конкурують між собою, а поєднуються в нову ідентичність оповідачки, що поглинає й засвоює те, чого вона соромилася. Це перші прояви її самоаналізу та примирення з минулим. Ця стратегія властива ретроспективній нарації загалом. Із цього приводу М. Кюррі зазначає: "Така парадигма визначальна для наративного дискурсу

загалом, і художнього зокрема. Це парадигма сповідальності, коли *змінений досвідом* (підкреслення моє – С. Ч.) оповідач озиряється назад і зізнається, яким грішником він був" [5, с. 61]. Проживання другої зустрічі ще раз провокує Нілу відчути сором за те, що вона заперечувала тоді: приналежність до іранської колективності й до іранської культури. Крім того, її ретроспекція приводить і до переосмислення американськості й американського вишколу. Нілу пригадує: "У тому віці, ми з К'яном були найгіршими створіннями на землі, а наша огидна самовпевненість кристалізувалася в університетах, де навчалися такі ж ніщі студенти, як і ми" [10, с. 220].

У Лондоні батько з гордістю і повагою розповідає дітям про їхнього славного прапрадіда лікаря, який славився своїм талантом зцілювати людей. І коли одного разу він вилікував доньку якогось славного правителя, то отримав щедрю винагороду. За ці кошти прапрадід купив майже ціле село Ардестун, у якому і виростала Нілу, і про яке в неї збереглися найприємніші спогади. Це нагадує доньці про тяглість родинної традиції, родинної історії. А далі допомагає їй розбудовувати свою нарративну ідентичність. Хоча на той момент, коли батько розповідав їй історію, вона сприймала усе без особливої уваги, як і арабську поезію, яку час до часу цитував лікар Хаміді. У цьому контексті дослідник культурної психології іммігрантів Рам Махалінгам зазначає, що ідеалізовані розповіді про минуле необхідні для становлення ідентичності вигнанців, при чому і колективної, й індивідуальної. Такі ідеалізації допомагають чужинцям протистояти усталеним уявленням домінуючої групи про них, як про людей "нижчої культури" [дет. див.4, с. 5–6]. На думку дослідника, маргіналізований статус посилює ідеалізацію ідентичності. Зокрема, Р. Махалінгам підкреслює: "Такі ідеалізовані образи можуть допомогти окремим індивідуумам визнати, утвердити свою ідентичність і гордитися нею" [4, с. 5]. У романі Д. Найері ця ж позицію висловлює старий лікар Хаміді, який на трі трагічних подій 11 вересня закликає дітей ніколи не соромитися своєї національної приналежності.

Нілу усвідомлює цей момент згодом, коли нові життєві кризи повертають її знову в минуле, із яким потрібно знайти примирення. Водночас примітно те, що донька достеменно пам'ятає ту зустріч: рухи батька, тон його розповіді і напій лате, який він постійно підсолоджував. Те, що вона повертається до того моменту знову, позначає його вагомість для її ідентичності та водночас певну провину за те, що тоді вона його знехтувала. Відбувається моральне дистанціювання між нараторкою й подіями, які вона пригадує. Усвідомлення її агресії, неприйняття та гіперкритичності щодо батька відбувається лише з плином часу. М. Кюррі в роздумах про природу сповідального нарративу зауважує: "Самодистанціювання має закінчитися самоприсутненням, оскільки життєві події починають збігатися з моментом оповіді <...>, необхідна моральна трансформація оповідача, щоб захистити дискурс від морального падіння, такого як брехня, про яку він розповідає" [5, с. 61].

Опис іранської їжі, її смаку, традиції її споживання займає вагомє місце в рефлексії про другу зустріч. Під час смакування іранських страв лікар Хаміді розповідає родинні бувальщини, читає арабську поезію, багату прихованими змістами та кодами. Усе це створює атмосферу родинного затишку й реколекції, що веде до поступового примирення з минулим. Душевна розмова й вечір завершується моментом, коли К'ян показує батькові поетичні рядки одного арабського поета. На запитання Нілу, що саме там сказано, брат відповів, що нічого такого. Проте батько запам'ятав їх і коли збирався

уп'яте провідати дітей, то пригадав прочитане: "Будь обережний, подорожній, бо шлях також іде" [10, с. 229]. Один і той же момент минулого присутній у спогадах і батька, і доньки. Активізація його в пам'яті обох позначає критичність та емоційну напруженість моменту, що закарбувався. Дистанція між часом, якому належить оповідачці по-іншому оцінити події й осмислення її з позиції пережитого згодом. У випадку другої зустрічі з батьком Нілу ретроспективно усвідомлює свою несвідому залученість до лона тієї традиції, яку вона заперечувала через утвердження своєї американської ідентичності. Вона відзначає батьківську продуману стратегію повернути дітей до їхнього коріння. Загалом образ батька виражає і підсилює транснаціональну складову сучасної міграції. Як зазначає з цього приводу Рам Махалінгам, "інший важливий фактор, що сприяє виробництву і утвердженню ідеалізованих культурних ідентичностей – це транскультурні зв'язки... Транскультурні зв'язки допомагають іммігрантам підтримувати культурні і соціальні контакти з батьківщиною" [4, с. 5]. На сучасному етапі когерентність самості іммігрантів забезпечується серед іншого їхнім постійним перебуванням у віртуальному полі покинутої культури.

Третя родинна зустріч відбулася в Мадриді 2006 р. На той час Нілу вже одружена із Гійомом, але він не зміг приєднатися до родинних зборів. Цікавий у цьому контексті образ матері, через який маємо опис третьої стадії адаптації іммігрантки. Адже, при першій зустрічі із колишнім чоловіком дружина почувається боязко в чужій країні, натомість в Іспанії вона поводить розкуто та відкриває себе для світу. Нілу пригадує: "Мама нещодавно пофарбувала волосся у світлий колір – погане рішення для іранки незалежно від віку, але особливо погано для темношкірої жінки п'ятдесяти років, яка має освіту, подорожувала і прожила життя" [10, с. 228]. Після довгих років мовчазної боротьби за своє місце під сонцем, колишня біженка нарешті не боїться відчути повноту життя.

Чутливість батька до американізації дітей проявляється в першу ж мить. Він зауважує, що син називає маму на американський лад. І в цей момент Нілу усвідомлює, що "вони вже давно стали американцями" [10, с. 230]. Під час смакування іранських страв, що приготував К'ян, головна героїня раптом відчула роздратування від того, що батько брав їжу руками. Проте важливо, що характер пригадування цього моменту має інші емоції, аніж тоді. Тобто донька аналізує причини роздратування і відчуте глибоку проникливість батька: "Що Баба знав, і що я зрозуміла згодом, це те, що я соромилася себе – нової Нілу, тієї Нілу, яку я намагалася створити. Він замашував мене кожним порухом своїх жовтих пальців, так само, як і мама своїм жовтим волоссям. Вони були заплямовані, обое, і я не хотіла наблизитися до них" [10, с. 230]. Батько розуміє, що донька відчуває злість через виразність його іранської ідентичності, якої він, на відміну від неї, не соромиться. Дослідник міграції та ідентичності Зігмунд Баум слухно наголошує, що питання ідентичності не виникає якщо людина належить одному простору культури: "...думка про те, що ми маємо ідентичність, не турбує нас, допоки "приналежність" – це наша доля, тобто ситуація безальтернативна" [2, с. 11–12]. У контексті роману Діни Найері головна героїня, потрапивши до США ще дитиною, із готовністю приймає нову самість американки, і так само з готовністю зрікається своєї іранськості. Питання самовизначення не турбувало її до моменту виходу з простору Батьківщини. Приїзди батька порушують послідовність переходу від

одного культурного простору до іншого, і тим самим не дають змоги Нілу розірвати зв'язок із покинутим краєм. Він спонукає доньку до визнання в собі того пласту, який вона прагне заперечити. Відтак, якщо розвинути думку З. Баумана в цьому контексті, то маємо ситуацію, що не лише зміна локусу провокує індивідуума до переосмислення себе, але й зустріч із представником покинутої землі.

Сімейне побачення знову затьмарене залежністю лікаря Хаміді від опіуму, що є одним із лейтмотивів роману. Він потрапив у лікарню і далі почувався надто засмученим і подавленим до кінця перебування в Мадриді. В останню ніч перед розлукою батько знову розповідає доньці історію, цього разу про родинне прокляття жінок. Спогад про ту зустріч спонукає Нілу до осмислення моменту кризи індивідуальної ідентичності. Вона усвідомлює, що саме в той момент, її американськість дала тріщину.

Емоційна динаміка родинних відносин набуває нового забарвлення під час зустрічі батька з дітьми у Стамбулі. Змучений тривалою боротьбою із залежністю від опіуму, він буквально потопає у спілкуванні з сином, донькою та її чоловіком. Зауважимо, що з-поміж усіх інших локусів локус Туреччини географічно максимально наближений до Ірану. І хоча Нілу відмовляється повернутися в рідний край навіть на короткий час, усе ж перебування поблизу нього зрештою сприяє тому, що вона готова прийняти свою давно відкинута приналежність до покинутої країни. Географія Сходу метафорично насичена та має значимість для обох головних персонажів. Батько врешті закінчує із вживанням опіуму, а донька визнає і більш того занурюється у відторгнутий простір рідної культури.

Для розуміння змін у світовідчутті Нілу важливий момент, коли родина вирішила відвідати шоу дерев'яних. Батько, який страждає від болі у шлунку й емоційного виснаження, намагався поринути у транс, щоб трохи заспокоїти і тіло, і душу. У цей час три американки голосно обговорювали інформацію з путівника. І раптом Нілу відчула невимовний жаль і співчуття до тата і водночас роздратування через поведінку американок. Ситуація абсолютно протилежна до тієї, яка трапилася під час першого візиту батька у США. Причому важливо зауважити, що вже тоді Нілу визнає в собі цю зміну. На момент спогаду про подію, вона пригадує перемину у собі: "Мені потрібно було хвилин десять, щоб відважитися заговорити. Та чотирнадцятирічна дівчинка, яка ховалася в роздягальні у парку розваг, все ще шепотіла мені на вухо, що моя сім'я тут чужа, що мій батько дивак. І нарешті я все-таки повернулася до тих пань і сказала: "Це релігійна церемонія. Замовкніть, або вийдіть" [10, с. 292]. Такий вербальний акт і згодом його повторне проживання сигналізують про поворот до відкинutoї ідентичності. Важливо, що ця подія відбувається саме на Сході, а не в Європі чи США. Відтак локус роману набуває значимості: місця мають значення так само, як і те, що в них відбувається. Зрештою, Нілу визнає, що помилялася, коли соромилася батька, соромилася його надто вираженої іранської приналежності, його історії про рідне село, його одягу і образу загалом. Уся його сутність – це те, що уособлювало для неї Іран, який вона прагнула стерти з пам'яті.

Під час зустрічі в Стамбулі батько радить дочці знайти іранську спільноту в Амстердамі, щоб, як він каже, мати можливість подорожувати вперед-назад. Через метафору дороги і подорожі лікар Хаміді підштовхує Нілу до думки про те, що не варто відкидати минуле, адже у ньому міститься багатий досвід. "Зазираєш іноді

до свого коріння" [10, с. 240] – радить він. Вже тоді, пригадує згодом оповідачка, вона почала задумуватися над тим, чи справді вона щаслива, хоч і має престижну роботу й забезпечене життя в Амстердамі. Після настирливих запитань батька, Нілу розуміє, що втікає від минулого, бо боїться його меланхолії. Страх перед тую за минулим не дає їй насолодитися поезією перського філософа Румі, забороняє їй повертатися до рідного краю, блокує її спілкування з вигнанцями в Європі. До усвідомлення всього цього Нілу іде поступово.

Завершення дієгези роману відбувається в Амстердамі, куди без попередження приїжджають батьки, наче відчуваючи душевну кризу доньки. Тривале спілкування Нілу з іранською спільнотою в Нідерландах відкриває перед нею цілий світ страждань і горя, які вона намагалася не помічати чи просто не помічала усі ці роки. Зрештою оповідачка усвідомлює потребу у прихистку-схованці, де був би простір для усамітнення і роздумів. Вона поселяється у власній недобудованій квартирі, щоб віддатися спогадам про зустрічі з батьком, щоб нарешті вибудувати шлях набуття власної самості. Напівготове помешкання, де тривають будівельні роботи, корелює із її внутрішнім простором розрухи, де вона намагається збудувати іншу себе. Проте для цього їй потрібно переоцінити минуле, прийняти його як частину власного досвіду. К. Суарез-Орозко у роздумах про транскультурну ідентичність у період глобалізованих суспільств доходить до висновку: "Найефективніший шлях – це коли молоде покоління нині творчо поєднує в собі аспекти двох чи кількох культур – батьківську традицію й одну чи дві нові культури. Отже вони синтезують ідентичність, що не вимагає від них обирати між тією чи тією культурою, а натомість дозволяє їм розвивати ідентичність, що охоплює риси кількох культур" [12, с. 111]. Більш того, можемо також стверджувати, що відкриття в собі відкинutoго минулого стає для Нілу способом побудови якісного нового діалогу зі світом, який не зводиться до тісної прив'язки лише до одного типу самовизначення. У цьому контексті З. Бауман зазначає: "...ідентичності існують нині у процесі постійних перемовин. 'Формування ідентичності', чи правильніше сказати її 'ре-формування', перетворюється на процес усього життя і не завершується ніколи; ідентичність не має кінцевого варіанту у жоден момент життя. Завжди залишається питання переформатування, оскільки ні умови життя, ні можливості, ні загрози ніколи не закінчуються" [3, 19].

Висновки. Унаслідок нашого дослідження психоемоційної динаміки ретроспективної нарації в романі Діни Найері "Притулок" ми дійшли висновку, що ретроспективна оповідь становить іманентну ознаку міграційних романів загалом і аналізованого твору зокрема. Дієгеза зосереджена на пригадуванні оповідачкою зустрічей із батьком, образ якого для неї є уособленням Ірану. Після еміграції з матір'ю і братом з рідної домівки до США головна героїня намагається відразу ж асимілюватися і бути справжньою американкою. Відтак під час першого візиту батька вона відчуває резентмент усього, що пов'язане з ним. Крім того, дівчина соромиться зізнаватися, що вона чужинка. Подальші зустрічі в Лондоні, Мадриді та Стамбулі поступово знімають емоційну напругу між батьком і донькою. Крок за кроком оповідачка визнає той факт, що її негативізм щодо батька насправді пояснюється власним комплексом меншовартості. Після довгих внутрішніх перемовин вона усвідомлює, що минуле не стирається з пам'яті, його необхідно засвоїти та прийняти як особистий досвід. Ретроспективний тип нарації допомагає оповідачці дистанціюватися від

пережитого, щоб оцінити і зрозуміти його з позиції теперішнього. Психоемоційна динаміка спрямована від початкової точки заперечення до кінцевої точки визнання. У контексті ідентичності іммігрантів у сучасному глобалізованому просторі цей процес позначає уникнення опозиції свій / чужий, яка поступається місцем транскультурному синкретизму.

Список використаних джерел

1. Agier M. *On the Margins of the World: The Refugee Experience Today*. (D. Fernsach, Trans.). – Cambridge: Polity Press, 2008.
2. Bauman Z. *Identity: Conversations with Benedetto Vecchi*. – Cambridge: Polity Press, 2004.
3. Bauman Z. (2010). *Migration and Identities in the Globalized World // REMHU – Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*. – 2010. – Vol. 18, Núm. 34. – P. 11–25.
4. *Cultural Psychology of Immigrants / Ed. by Ramaswami Mahalingam*. – New York and London: Routledge, 2011.
5. Currie M. *About Time: Narrative, Fiction and Philosophy of Time*. – Edinburgh: University Press, 2011.
6. Deleuze G. *Difference and Repetition*. – Continuum International Publishing Group Ltd., 1994.
7. Epstein M. *Transculture: A Broad Way between Globalism and Multiculturalism // American Journal of Economics & Sociology*. – 2009. – Number 68.1. – P. 327–351.
8. Fludernik M. *Chronology, Time, Tense and Experientiality // Narrative. Language and Literature*. – 2003. – Vol. 12(2). – P. 117–134.
9. Maalouf A. *In the Name of Identity: Violence and the Need to Belong*. – New York: Arcade, 2012.
10. Nayeri D. *Refuge*. – New York: Riverhead Books, 2017.
11. Ricoeur P. *Time and Narrative*. – Vol. 2 / Translated by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. – Chicago: The University of Chicago Press, 1986.

12. Suárez-Orozco C. *Transnational Identities in Our Globalized Societies // Stories of Identity, Religion, Migration, and Stories of Belonging in a Changing World*. – Brookline: Facing History and Ourselves, 2008. – P. 111–121.

References

1. Agier, M. (2008). *On the Margins of the World: The Refugee Experience Today*. (D. Fernsach, Trans.). Cambridge: Polity Press.
2. Bauman, Z. (2004). *Identity: Conversations with Benedetto Vecchi*. Cambridge: Polity Press.
3. Bauman, Z. (2010). *Migration and Identities in the Globalized World*. REMHU – *Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*, vol. 18, núm. 34, pp. 11–25.
4. *Cultural Psychology of Immigrants*. Ed. by Ramaswami Mahalingam. New York and London: Routledge, 2011.
5. Currie, M. (2011). *About Time: Narrative, Fiction and Philosophy of Time*. Edinburgh University Press.
6. Deleuze, G. (1994). *Difference and Repetition*. Continuum International Publishing Group Ltd.
7. Epstein, M. (2009). *Transculture: A Broad Way between Globalism and Multiculturalism // American Journal of Economics & Sociology*, 68.1, pp. 327–351.
8. Fludernik, M. (2003). *Chronology, Time, Tense and Experientiality. Narrative. Language and Literature*, Vol. 12(2), pp. 117–134.
9. Maalouf, A. (2012). *In the Name of Identity: Violence and the Need to Belong*. New York: Arcade.
10. Nayeri, D. (2017). *Refuge*. New York: Riverhead Books.
11. Ricoeur, P. (1986). *Time and Narrative*. Vol. 2. Transl. by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. Chicago: The University of Chicago Press.
12. Suárez-Orozco, C. (2008). *Transnational Identities in Our Globalized Societies*. In *Stories of Identity, Religion, Migration, and Stories of Belonging in a Changing World* (pp. 111–121). Brookline: Facing History and Ourselves.

Надійшла до редколегії 10.04.22

Svitlana Chernyshova, PhD in Philology, Associate Professor, postdoctoral student

ORCID: 0000-0003-0284-2001

e-mail: sveta.chernyshova@gmail.com

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

PSYCHO-EMOTIONAL DYNAMICS OF RETROSPECTIVE NARRATION IN DINA NAYERI'S NOVEL REFUGE

Migration has come to play an increasingly significant role in the 20th century and the beginning of the 21st century in politics, economics, geography, and culture. One of the main concepts of the migration literature is the concept of immigrant's identity. For an immigrant an ability to formulate a new identity goes through the process of embracing a sense of belonging to two or more cultures. It is important to consider that immigration and its depiction in the 21st fiction has gained new meaning. The convergence of migration and globalization has reshaped the understanding of immigrant's self. Conflicts between the native culture and the host one are transformed into dialogues. In the article we are referring to Amin Maalouf's idea about transnational or mixed identity. He argues for the multiple identities in contemporary societies. The same approach has been verbalized in the research of Carola Suárez-Orozco who proposes the concept of cosmopolitan identity which embraces the sense of belonging to a global culture of inclusion. Today the work of identity formation is to synthesize different cultures.

The article sets out to explore the psycho-emotional dynamics in the retrospective narrative of Dina Nayeri's novel "Refuge". It is argued that the act of self-reflective retrospection entails a steady decrease in a temporal distance between the narrator and the narrated. In the act of remembering the past the narrator of the novel discloses not only the moments of resentment of her Iranian identity but comes to understanding that to move forward she needs to acknowledge her past. Psycho-emotional dynamics of her meetings with a father develops from the complete resentment to the recognition of her Iranian identity. The moral distance between the narrator and the narrated permitted by the temporal distance between the past and the present helps the main protagonist, Niloo, to understand her desire to distance herself from the Iranian past. She starts building her new identity after embracing her cultural heritage. It is concluded that immigrant's identity today is based on the productive dialogue between different cultures which are united in one traumatized body of an immigrant.

Keywords: immigrants' identity, retrospection, layers of the past, psycho-emotional dynamics of meetings, Dina Nayeri, "Refuge".